

DARVASI LÁSZLÓ

Baltazár, a tréfacsináló testvér

Ez sem volt könnyű időszak a barátok életében, a rendház udvarán mégis gyakorta fölharsant a nevetés. A szomszéd város jezsuitái például azt hirdették, hogy ilyen nyomorúságos időkben nagyböjt napján is szabad az embereknek tejet inni és tojást falni. Az obszerváns ferencesek egyáltalán nem így gondolták. Reformációjuk lényege nem a könnyebbségnek tett engedmény volt, hanem éppen ellenkezőleg, úgy tartották, hogy a szigort fokozni kell az olyan időkben, amikor a megpróbáltatásokat el nem viselő lélek könnyű prédája a gonosz csábításának. Mennél terheesebb idők járnak, annál állhatatosabbaknak kell lenni. Nem is vitatta ezt senki. Csak éppen egyes gyenge jellemű kereskedőfik és földtúrók a tyúkólból itták ki a tojást, hogy aztán bent, a házban arról panaszkodjanak, hogy az idő a háziszárnyasoknak se kedvez. Ekképpen fordulhatott elő, hogy a jezsuita szószékekről fölhangzó beszédek táptalajra lettek, s azok a nyomorultak, akik böjt napján túróval, rántottával vagy aludt-tejjel tömték meg a beleiket, másnap bűnbánó képpel gyóntak a barátoknál. Isten darócba öltöztetett, sokat sanyargó embereinek életét azonban nem csak belső viták és meghasonlások nehezítették. Az úgynevezett másvallásúak, vagyis a reformátusokhoz csapódó csöcselék, a minden aljasságra kapható zsoldosok és a vérengzéseikről hírhedt szabadcsapatok gyakran kifosztották a templomaikat. A szentképeket összetörték, a sárba taposták. A kegytárgyakat tűz emésztette el, a mocskos folyóvíz magával sodorta az istenképet és az ereklyéket.

Nem volt tehát könnyű időszak, mégis gyakorta nevettek és kuncogtak a barátok. S e nevetés előcsalogatója nem volt más, mint egyikük Isten csuhás gyermekei közül, egy jóra való és tiszta lelkű barát, aki a szigorú rendű mindennapok alkalmában is rendre megtalálta a mosolyt, és a föl szabadult kacagás lehetőségét. Baltazárnak hívták ezt a ferences barátot, testes és életvidám, pirospozsgás ember volt, s módfelett szeretett színészkedni. Gyakorta eljátszotta, milyen képet vágtak a templomból kiűzött árusok, hogyan sopánkodnak és tépik a hajukat a földühödött, asztalokat borogató Jézus láttán. Néha utánozta a megszégyenített farizeusok mulatságos testtartását, álszent és ostoba arcjátékát. Egyszer Szent Ferenc gazdag apját is eljátszotta, hogy meséli elképedve a kapzsi öregember assisi hüledező polgárainak, hogy a fia az utcára dobálta a ház gazdagságát. Hiszen a barátok akkor nevettek csak igazán, amikor Baltazár azt mutatta be, mint rohannak a szakadék felé az ördögtől megszállott gezarai disznók. A vállait föl vonva, arcát eltorzítva, két kezét maga előtt tartva úgy szökdécselt a barát, mintha valóban disznó lett volna. Nevens

velünk te is, Istenem! Ez aztán igazán kitűnő tréfa volt. A barátok a hasukat fogták, a könnyüket törölgették. Hiszen Istennek tetsző dolog az is, ha kiűzük szívünkéből a szomorúság és a gyász felhőit, s nevetünk azon, ami rossz, gyatra, vétkes és esendő. Ilyesmi gondolatok jártak a jót mulató barátok fejében. S amikor éjjel a virrasztó társuk elfújta a kolostor egyetlen gyertyáját, s orrát megcsapta a kanóc savanyú illata, elmosolyodott. Csönd volt kint, mint egy vastag, hatalmas pokróc alatt. Az éjszakai égen szikráztak a csillagok. A barát ült a sötétben, és arra gondolt, hogy bizony csoda a nevetés is.

Másnap hajnalban János, a rend még fölszenteletlen testvére éktelen horkolásra ébredt. Hörgést, szörtyögést és csámcsogást hallott! János testvér nem nyitotta ki nyomban a szemét. Arra gondolt, még mindig álmodik. Hogy álmában újra meg akarja kísértetni a gonosz. Aztán arra gondolt, hogy inkább Baltazár testvér eszelt ki újra valamilyen tréfát. Ám amidőn a barát Baltazár testvér fekhelye felé pillantott, elakadt a lélegzete.

Szomszédja vackán hatalmas kandisznó terpeszkedett.

Egy böhmény, undorító és bűzös dög!

János testvér is szeretett nevetni, ám ez már több volt a soknál. Amit látott, egyáltalán nem volt nevetséges. Sőt! Inkább megdöbbenő volt. Félelmetes! A barát nem is talált szavakat. Kapkodva kotorászott a saruja után, s a hortyogó állatra zárva az ajtót, a rendőrfőnökhöz sietett. Néhány perc alatt felbolydult a kolostor. A hajnali zsoltosma is elmaradt. A barátok sápadtan tolongtak Baltazár testvér fekhelye előtt, s döbbenet bámulták az irdatlan jószágot. Végül a guardián, mást nem tehetvén, fölébresztette az állatot. A kezében tartott kicsiny feszülettel bökdöste meg a disznót. Az állat nagyot horkantott, kinyitotta a szemét. A guardián ekkor elvesztette oly híres türelmét, s a dühtől szinte fuldokolva kirugdosta a dögöt kolostor udvarára. Még egy vödört is utána hajított. A disznó méltatlankodva rőfögött, majd látható sértettséggel keresett egy pocsolót, és nyomban belefeküdt.

A barátok hosszan tanácskoztak. Baltazár testvér túllépte ama bizonyos határt, mely a még illő humor és az illetlenség között húzódik. Ez, ugye, a napnál is világosabb. Tettéért tehát felelnie kell. Különben pedig hogyan tehetett szert egy disznóra ilyen ínséges időben? Tisztességes úton semmiképpen. Ha pedig elhajtotta a mezőről vagy a közeli legelőről, akkor a tulajdon törvénye ellen vétett, hiszen az állat a helyi nagyúr birtokában lehetett, s ha kitudódik az eltulajdonítás ténye, elgondolni is szörnyű, mekkora bajba kerülnek, mert nem csak az illető nagyúr jóindulatát és nagylelkűségét veszítik el, de nyilván még az alamizna kéregetésre is meg lesz tiltva nekik, ama erkölcsi kárról nem is beszélve, ami a szóbeszéd kétes útján járhat, hiszen ha az terjed el a nép között, hogy a barátok lopnak, ha annak támad híre, hogy nem ismerik el a tulajdon szentségét, és fittyet hánynak a világi élet törvényeire, vagyis nem adják

meg a királynak, ami a királyé, ahogyan az pedig írva van a Szentírásban, további híveket veszhetnek el.

A barátok arra az elhatározásra jutottak, hogy az állatot egyszerűen kihajítják a kolostorból. Kizavarják. Menjen Isten hírével! Körbevették tehát a dagonyázó lényt, s ciccegve, nagyokat cuppogva, kiáltozva igyekeztek a kapu felé terelni. Az állat azonban erősebbnek bizonyult. Hiába veselkedtek neki többször is a barátok, nem tudták kiterelni a kapun. A disznó a csalogatásra megvető, gúnyos rőfögéssel válaszolt. Mintha bizony esze lett volna. Igen, mintha gúnyosan csillogott volna apró disznószepe. S mikor újra megvetően rőfentett egyet, a legszenvedélyesebb barát kapát ragadott, s már emelte is a szereszmot, és éppen lesújtott volna vele, amikor a többiek lefogták, s a disznó-űzéstől még lihegő hangon arra figyelmeztették, nem tehet kárt a dögben, bármennyire is megérdemelné, mert ha a nagyúré az állat, akkor bizony nem a sajátját bántja. Egyszóval hagyni kell a dögöt. Egyelőre. Éljen itt az udvaron, valahogy majd csak kiűzik, kitessekelik, kicsalogatják. Aztán hirtelen ötlettől vezérelve a barátok hírnököt küldtek a fejedelemnek. Azt kérdezték tisztelettel, nem mutatkozik-e hiányosság jószágainak számában. Mivel a válasz egyértelműen nemleges volt, a hírvivő barát fejet hajtott, s szerényen azt mondta, találtak egy állatot, egy hatalmas és kövér kandisznót, amit ezennel fölajánlanak a fejedelemnek. Vitesse el az úr, szállíttassa magához, bizonyára jó szolgálatot tehet az állat, például a disznóutódok szaporításában. Ám a fejedelem egyetlen csuklómozdulattal félbeszakította a halk, pironkodó beszédet. A kandisznó nem kell neki. Nincs szüksége rá. Van kandisznója, nem is egy, s azok kiválóra teljesítik az utódnemzés feladatát. Ám ez a talált jószág, bizonyára jól jön nélkülöző testvéreknek. Vágják le és süssék meg. Csináljanak belőle szalonnát, kolbászt, oldalasokat. Ugy ám! A fejedelem jóízűen sóhajtott, majd jó étvágyat kívánt. Vagy adják el a barátok a disznót, tegyék pénzzé. Egyáltalán, csináljanak vele azt, amit akarnak.

A barát zavartan, már-már megszégyenülve tért vissza a kolostorba. S ahogy belépett a rendház udvarába, baljós csönd fogadta. Egyetlen testvért se látott. A barát lépett vagy kettőt, s a következő pillanatban hátulról megtaszították. Szegény arccal előre, épp egy hatalmas pocsolyába zuhant. A barát a döbbenettől hápogva, sarat köpködve bámult hátra. A kandisznó állt mögötte, és úgy rőfögött, ami voltaképpen röhögéssel ért fel. Egy másik barát éppen ekkor tért vissza a veteményesből, s meglátta a sárban fetrengő hírhozó testvért. Hát persze, hogy elnevette magát. Előkerült a többi barát, s ők is jóízűen hahotáztak. S a testvérekkel együtt röhögött a kandisznó is, mely most még nagyobb és hatalmasabbnak tetszett, mint az első napon.

Ám ez a jelentéktelen epizód sem tudta elhomályosítani ama mind nyugtalanítóbbá váló ténytet, hogy Baltazár testvér nem volt sehol. Nem került elő. Egyszerűen eltűnt. Elbújt volna? Elrejtőzött? De hová? Napokra eltűnni, az

már nem tréfadolog! Időközben rájött volna arra Baltazár, hogy amit ezzel a disznóval tett, az valóban nehezen bocsátható dolog, mert már semmi köze a tréfához, s a tiszta lélekből fölcsobogó nevetéshez? Mindenesetre büntetést érdemel, de hát ahhoz előtte elő kellene kerülnie. János, a fölszenteletlen testvér, Baltazár egykori cellatársa gyakran állt meg az állat előtt. Hosszan, kopasz fejbűbját vakargatva tűnődött. S ahogy a dög visszanézett rá, a barát mélységes zavart érzett. Az állat pofája, bár igazi disznópofa volt, valamiképpen ismerős is volt. János nem merte kimondani, kire hasonlít a disznó. Mindenesetre egyszer megszólította a guardiánt. Vajon lehetséges-e, hogy az emberek más élőlényekké változzanak? Például kutyává. Vagy madárrá. Esetleg, khm, khm, disznóvá. A guárdián mélyen a másik szemébe nézett. Nem, ez semmiképpen sem lehetséges. Hogyan is juthat ilyen balgaság a testvér eszébe?! János barát nagyot sóhajtott, s visszaballagott a disznó elé. Az állat szokása szerint dagonyázott. Nem akarta a barát, aztán mégis megkérdezte.

– Baltazár, te vagy az?

A disznó fölemelte a fejét, s egészen úgy tetszett, gúnyos, megvető fény villan apró disznószemeiből. János testvér keresztet vetett, s magára hagyta az állatot. Kétségek gyötörték, valósággal szenvedett. A barátok továbbra sem merték bántani a dögöt. Így aztán az állat szabadon kószált, mindent megrágott és összepiszkított, a fejedelemtől kapott csibékre és kiskacsákra támadt, tyúkokat falt föl. Gyakran nekiment egy óvatlan testvérnek, földöntötte és megtaposta. Máskor meg a kápolna bejárata elé feküdt, s nem engedte be a zsolozsmára igyekvő barátokat. Habzó pofával, földig érő, vérpiros hímtaggal randalírozott. A helyzet mind tűrhetetlenebbé vált. S nem csak a kandisznó miatt.

Újra háborúk dúlták a vidéket. Vér a vérbe folyt, jajszó és káromlás soha nem szállt egyedül. A testvérek túrtak, segítettek az elesetteken, gyógyítottak, sebeket kötöztek, árvákat vigasztaltak, végül már a sajátjukból adtak, s közben kerülgették a mind ingerültebbé és szeszélyesebbé váló disznót. De nem bántották. Még most sem. Pedig lassan semmijük nem maradt. Éheztek. Az állat meg naphosszat a valaha volt veteményesben dagonyázott. Csak János testvér állt meg néha előtte.

– Baltazár, az isten szerelmére! Te vagy az?

A távolban falvak és városok égtek. A barátok hallották, hogy a fejedelem elmenekült. Szabadcsapatok kószáltak a vidéken, az asszonyokat meggyalázták, a gyerekeket elfogták és eladták. A férfiakat rabláncra fűzték. S ahogy várható volt, egy napon kiéhezett, másvallású zsoldosok törtek a kolostorba. Olyan vandálok voltak ezek, akik nem csak szentképeket törtek és templomokat gyújtogattak, de még a papokkal is lelkiismeret furdalás nélkül végeztek. A katonák átkozódva, dühös ordítás közepette terelték a barátokat a kápolnába, aztán körbenéztek, mit találhatnak. Sokáig csak a kutakvó dárda koppanásait, egy-egy beszakadt léc, üres polc reccsenését lehetett hallani.

A barátok remegtek a sötétben. Azt gondolták, eljött a vég. Vagy egyenként végeznek velük, vagy egyszerűen csak, mivelhogy nem találnak semmit, a zsoldosok rájuk gyűjtik az épületet. Aztán váratlanul diadalittas ordítás zengett fel a veteményes felől. Ám az istentelen üvöltözésből egy ismerős hang is kihallatszott.

- Ne bántsatok, az Isten szerelmére!
- Segítsetek, testvéreim, én vagyok az, Baltazár!
- Mentsetek meg!
- Jaj Istenem, a véremet ontják!

Semmi kétség, valóban Baltazár testvér hangja volt. Az a kissé rekedtes, mindig nevetésre ingerlő hang. A guardián dörömbölni kezdett, de az örök csak röhögtek odakint.

- Kuss, te csuhás!

Alig egy-két óra múlva föltárult a kápolna ajtaja. A barátok hunyorogva botorkáltak ki a fénybe. Ínycsiklandozó disznósült illata lengte be a kolostor udvarát. A katonák zsíros pofával, nagyokat röhögve faltak. S a zsoldosok kapitánya, akinek a lelkében még szirmozott az erény virága, s egyáltalán nem volt olyan elvetemült, mint ahogyan azt híresztelték róla, a megterített faasztalhoz rugdosta a rettegő barátokat. Igyatok bort az egészségemre, üvöltötte a barátoknak. És azok ittak bort. Aztán pedig elégedetten bámulta ez a jóra való zsoldos kapitány, hogy a barátok, bár gyöngyöző homlokkal, és remegő kézzel, de együtt falnak a katonáival.

KOPASZ MÁRTA: COMÓI KISLÁNY